

Свердловск, 1966. — 215 с.

16. Коссак С. Компетенція суду щодо розгляду цивільних справ / С. Коссак // Юридичний радник : Журнал юристів України. — 2006. — № 3. — С. 6-9.

17. Богдан Й. Г. Предмет судового розгляду в корпоративних правовідносинах / Й. Г. Богдан // Захист корпоративних прав інвесторів в світлі нового Цивільного кодексу України : матеріали семінару 16-18 квітня 2003 р. — Львів, 2003. — С. 20-28.

18. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Лупспеник, П. І. Радченко та ін. ; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 552 с.

19. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права / Г. Ф. Шершеневич. — Рига : Д. Гликман, 1924. — 805 с.

20. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Н. М. Коркунов. — СПб. : Б.в., 1907. — 374 с.

21. Поляков А. В. Общая теория права. Курс лекций / А. В. Поляков. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. — 642 с.

22. Скакун О. Ф. Теория держави і права : Підручник / Пер. з рос. / О. Ф. Скакун. — Х. : Консум, 2001. — 656 с.

УДК 347.9

Царенко С. І., к. ю. н., доцент кафедри цивільного права та процесу Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького

Окремі аспекти відкриття касаційного провадження в цивільному судочинстві України

Стаття присвячена дослідженню регулювання відкриття касаційного провадження за допомогою встановлення в законі спеціальних обмежень з урахуванням екстраординарного характеру перевірки. Доводиться необхідність відмови у відкритті касаційного провадження за явно необґрунтованими скаргами. Пропонуються критерії визнання касаційної скарги явно необґрунтованою на підставі попередньої оцінки її доводів.

Ключові слова: касаційне провадження, процесуальні фільтри, доводи скарги, явно необґрунтована скарга.

Статья посвящена исследованию регулирования возбуждения кассационного производства с помощью установления в законе специальных ограничений с учетом экстраординарного характера проверки. Доказывается необходимость отказа в возбуждении кассационного производства по явно необоснованным жалобам. Предлагаются критерии признания кассационной жалобы явно необоснованной на основании предварительной оценки ее доводов.

Ключевые слова: кассационное производство, процессуальные фильтры, доводы жалобы, явно необоснованная жалоба.

Article is devoted to research of regulation of initiation of cassation production by means of establishment in the law of special restrictions taking into account extraordinary nature of check. Need of refusal for initiation of cassation production according to obviously unreasonable complaints is proved. Criteria of recognition of the appeal obviously unreasonable on the basis of a preliminary estimate of its arguments are offered.

Keywords: cassation production, procedural filters, arguments of the complaint, obviously unreasonable complaint.

Постановка проблеми. Оптимізація цивільного судочинства є одним з пріоритетних напрямків розвитку правової системи України. З огляду на складність та багатогранність

проблеми різняться і підходи до її вирішення, однак, стали основою будь-яких пропозицій складають наукові дослідження, які в сучасних умовах вимагають урахування світових стандартів, зарубіжного досвіду, практики міжнародних судових установ.

Значна кількість проблем судочинства пов'язана із стадіями оскарження судових рішень. Особливо це стосується функціонування касаційної інстанції. Потенційно касація представляє собою один з найефективніших інструментів впливу на судове правозастосування через можливість об'єднання практики усієї країни, зосередження найбільш кваліфікованих та досвідчених суддів, можливість концентрувати увагу на важливих проблемах матеріального і процесуального права. Але основою ефективного діяльності касаційної інстанції має складати оптимальне врегулювання касаційного оскарження і перегляду, відповідно до функціонального призначення названої судової інстанції та поставлених перед нею завдань.

Однією з основних проблем, вирішення яких визначає концептуальні засади касації, є регулювання доступу справ до касаційної інстанції. З одного боку, право касаційного оскарження є конституційною гарантією судового захисту, і не може підлягати невиправданому обмеженню. Разом з тим, касація не повинна займатися вичерпаною, оскільки законодавство піддається кардинальним змінам, практика свідчить про недостатню його ефективність, а пропозиції, висловлені в науці, не призводять до одностайних та переконливих висновків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правила, що регулюють доступ справ до касаційного провадження, в науці отримують назву «процесуальних фільтрів», та досліджуються у працях М.М. Бородіна, К.В. Гусарова, Д.Д. Лупсника, Н.Ю. Сакари, Г.П. Тимченка, О.А. Тимошенко тощо. Однак, проблема не може вважатися вичерпаною, оскільки законодавство піддається кардинальним змінам, практика свідчить про недостатню його ефективність, а пропозиції, висловлені в науці, не призводять до одностайних та переконливих висновків.

Метою статті є дослідження проблеми процесуальних фільтрів допуску справ до касаційного провадження у вітчизняному цивільному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Доцільність існування нормативних правил, які б обмежували кількість справ, що надходить на розгляд касаційної інстанції, досить аргументовано доводиться в науці, в тому числі з посиланням на розгорнутий аналіз досвіду зарубіжних держав [1, с. 5; 2, с. 8; 3, с. 99 – 108; 4, с. 607]. Звернення до вітчизняного законодавства переконує в тому, що на теперішній час ідея «процесуальних фільтрів» реалізована в ЦПК України вельми непослідовно. Правило, що виконує роль «процесуального фільтра», міститься в ст. 328 ч. 4 п. 5 ЦПК України: «суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі ... якщо касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки справи». Тільки ця норма за своєю сутністю є такою, що дозволяє говорити про реалізацію ідеї обмеження касаційного перегляду з огляду на його екстраординарний характер. Інші пункти коментованої норми стосуються наслідків недотримання звичайних вимог до скарги та є аналогічними правилам, встановлених в апеляційному провадженні.

З приводу викладення в законі підстав для відмови у відкритті касаційного провадження, Р.М. Мінченко зазначає, що перші чотири є формальними, а п'ята носить суб'єктивний характер, адже саме на суддю-доповідача покладений законом обов'язок

визначити, наскільки обґрунтованою чи необґрунтованою є касаційна скарга [5, с. 430]. Відмічена автором риса ще раз підкреслює доцільність розмежування названих підстав та наслідків їх встановлення з огляду на різну сутність і процесуальне значення.

Етап відкриття касаційного провадження не може підмінити собою касаційний розгляд справи по суті. На нашу думку, у вирішенні питання про підстави для відкриття касаційного провадження варто звернутися до досвіду процедури визнання скарги прийнятною у Європейському суді з прав людини (далі – Євросуд). Певна аналогія обумовлюється схожістю правового становища та ролі найвищих судових установ, а також специфікою завдань відбору.

У відповідності до п. а ч. 3 ст. 35 Конвенції про захист прав людини та основних свобод суд оголошує непринятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо він вважає, що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви.

Із наведених підстав найбільшої уваги заслуговує категорія «явно необґрунтована скарга», досить детально розроблена практикою Євросуду. У використанні подібної правової конструкції представляється нам перспектива регулювання відбору касаційних скарг, з огляду на звернення до суті, а не форми скарги, та універсальність сфери застосування. При цьому першочергового значення набуває вірне визначення критеріїв змістовного наповнення поняття «явно необґрунтована скарга».

Тривала практика оголошення значної частини скарг, направлених до Євросуду, непринятними створила досить потужну систему доктринально-практичних положень, що тлумачать ознаку явної необґрунтованості. Досить ґрунтовний аналіз відповідних підходів Євросуду викладений А.І. Приходьком, який приходить до висновку про те, що явно необґрунтована скарга не оцінюється як зловживання правом на подання скарги [6, с. 86 – 92]. Дослідження підстав оголошення скарги явно необґрунтованою свідчить про використання сутнісних критеріїв, що стосуються оцінки наведених скаргником фактів та аргументів, а також доданих до неї матеріалів.

Варто дослухатися до позиції О.М. Кліменко, яка висловлює думку про те, що необґрунтованість касаційної скарги не обмежується недотриманням вимог щодо змісту касаційної скарги [7, с. 65]. Дійсно, скарга може бути необґрунтованою при виконанні усіх встановлених в законі вимог до її форми і змісту. Якщо невиконання вимог до скарги є ознакою формальною, то необґрунтованість скарги – сутнісною. Отже, правильним буде розмежування підстав для повернення касаційної скарги в разі недотримання форми, змісту та підстав для відмови у відкритті касаційного провадження в разі явної необґрунтованості скарги.

На нашу думку, оцінка скарги як явно необґрунтованої знаходиться в площині її доводів. Слід зазначити, що доводи скарги є поняттям, мало розробленим в науці та нечітко зафіксованим в законодавстві. Разом з тим, саме ця категорія використовується для позначення меж перегляду справи. Так, відповідно до ч. 3 ст. 335 ЦПК України, суд не обмежений доводами касаційної скарги, якщо під час розгляду буде виявлено неправильність застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення. Ще більш рельєфно визначено роль доводів при формулюванні законодавцем меж апеляційного перегляду справи. Зокрема, в ст. 303 ЦПК України йдеться про те, що апеляційний суд «перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги ...», «не обмежений доводами апеляційної скарги,

якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення», «якщо поза увагою доводів апеляційної скарги залишилася очевидна незаконність або необґрунтованість рішення суду першої інстанції у справах окремого провадження, апеляційний суд перевіряє справу у повному обсязі». Тому з'ясування змісту поняття «доводи» набуває важливого значення для конструювання моделі касаційного перегляду судових актів у цивільному судочинстві.

Звернення до ролі доводів під час касаційного оскарження та в цивільному процесі взагалі виявляє актуальність та значний потенціал названої категорії. Так, у практиці Європейського суду з прав людини реалізована та ідея, що судовий розгляд має давати відповіді на доводи заявника, що є невід'ємною складовою права на справедливий суд. Разом з тим, зазначений обов'язок не є абсолютним і не може розглядатися як такий, що вимагає детальної відповіді на кожний довід [8]. Впровадження у вітчизняне цивільне судочинство положень, окреслених практикою Євросуду в якості складових справедливості судового розгляду, вимагає зваженого підходу та встановлення певних орієнтирів для судів та користувачів судової системи з огляду на диференціацію доводів скарг та необхідний обсяг реагування на них з боку суду.

Проблема доводів заслуговує підвищеної уваги також з огляду на те, що вона представляє один з тих аспектів, в площині якого реалізується взаємний зв'язок і взаємна обумовленість дій і рішень суб'єктів цивільного процесу. Рівень взаємодії суб'єктів цивільного процесу є важливим показником ефективності процедури цивільного судочинства. Розбудова процесу змагального типу, реалізація високих стандартів правосуддя вимагає чутливих індикаторів, які визначають рух та результат процесу в залежності від активності та правильності позицій сторін. Підвищення ролі доводів в цивільному процесі сприятиме як відповідальності сторін за свої дії чи бездіяльність, так і відповідальності суду за якість прийнятих ним рішень, що у підсумку здатне спричинити раціоналізацію цивільного судочинства.

Категорія доводів у процесуальній літературі не була предметом окремих досліджень. Певні напрацювання зроблені вченими, котрі досліджують оскарження судових актів (М.М. Бородін, К.В. Гусаров, Д.Д. Луспенник, Г.П. Тимченко). Торкаються цієї проблеми дослідники доказів і доказування (С.Я. Фурса, Т.В. Цюра). Досить детально розглядаються доводи в структурі пояснень сторін в роботі І.Р. Медведєва. Однак, наявні доробки стосуються доводів досить побіжно, тому вимагають поглиблення та розвитку.

Норми, які встановлюють форму і зміст скарг і заяв про перегляд судових рішень (ст. ст. 295, 326, 357, 364 ЦПК України), не містять категорії «доводи». В науці висловлена думка, що «із аналізу ст. 303 і 295 ЦПК, можна дійти висновку, що під доводами законодавцем розуміються обставини, зазначені в п. 5 та 6 ст. 295 ЦПК України» [9, с. 22]. Навряд чи з таким висновком можна беззастережно погодитися. На нашу думку, доводи скарги не охоплюються будь-яким окремим пунктом, а є інтегрованим результатом їх взаємодії. Представляється, що доводи касаційної скарги – це її суть, яка втілює в собі причину незадоволення скаржника, та полягає в аргументації наявності зв'язку між декларованими порушеннями закону в судовому акті (під час розгляду справи) і пропозицією внести корективи в судові рішення.

Тлумачення слова «доводи» свідчить, що це – певне міркування або факт, що наводиться як доказ чого-небудь, аргумент [10, с. 334; 11, с. 170].

В процесуальній науці наявні досить різні підходи до змісту поняття «доводи», яке, здебільшого, досліджується в контексті доказування. Так, досить своєрідний погляд обґрунтований вітчизняними вченими в працях, авторами яких є С.Я. Фурса та Т.В. Цюра. Зміст його полягає в тому, що поняття «доводи» використовується як основа для формування окремої категорії «доведення», відділеної від категорії «доказування». При цьому доведення характеризує процесуальну діяльність суб'єктів доказування по створенню у суду певної позиції по справі та включає подачу своїх доводів, міркувань та заперечень. Доведення є поняттям, ширшим за «доказування» та включає в себе останнє [9, с. 7 – 23, 82; 12, с. 6 – 11].

А.Г. Коваленко використовує поняття «доводи» в якості основи судових доказів. На її думку судові докази – система логічно організованих в процесуальній формі доводів, що використовують процесуальні засоби для формування у суду переконання в істинності фактів предмету доказування [13, с. 271].

К.І. Малишев розглядає доводи як синонім доказів в широкому розумінні – все те, що переконує наш розум в істинності або брехливості будь-якого факту або положення [14, с. 271].

Ряд авторів відмічають схожість режиму доказів та доводів в окремих моментах. Наприклад, аналізуючи судову і арбітражну практику, І.Р. Медведев стверджує, що на оцінку доводів поширюються правила оцінки доказів [15, с. 71]. О.М. Губін, досліджуючи доводи апеляційної скарги, висловлює думки про те, доводи сторін апеляційного провадження вимагають попереднього розкриття за правилами ч. 2 ст. 9 АПК РФ, що обумовлене вимогою надання часу на підготовку для захисту іншої сторони. Тобто науковець поширює на доводи скаржника режим розкриття доказів [16, с. 9]. В.Б. Юзефович в аспекті розкриття доказів говорить про повноцінну реалізацію зазначеного положення тільки по мірі розкриття сторонами своїх доводів [17, 22].

Представлена в науці і кардинально протилежна думка про те, що доводи (як і волевиявлення, аргументи, правова оцінка подій) не є доказами [18, с. 30; 19, с. 159].

Компромісна позиція викладена І.Р. Медведевим, який вважає, що хоча для суду доводи і не мають доказового значення та не є обов'язковими, він має їх вислухати, прийняти до уваги та, після відповідної оцінки, вважати правильними або вказати на їх неспроможність. У підсумку вчений приходить до висновку, що доводи мають не доказове, а просто велике значення [15, с. 209].

Аналізуючи висловлені в науці погляди, ми приходимо до висновку, що жодна з наявних позицій не представляється достатньо переконливою. Процес розгляду і вирішення цивільної справи в суді об'єктивно містить в собі такий елемент як «доводи», що вимагає пояснення. Разом з тим, область застосування категорії «доводи» не може бути зведена до доказування. Закон окремо зазначає право осіб, що беруть участь у справі, давати пояснення, надавати докази та наводити свої доводи, позиціонуючи ці повноваження як самостійні за змістом. Про це говорить, зокрема, І.Р. Медведев [15, с. 69]. З огляду на тему статті, зауважимо, що сутність доводів касаційної скарги навряд чи може бути пояснена в контексті їх доказового значення. Діяльність з приводу обґрунтування неправильності судового рішення та необхідності його скасування (зміни) далеко виходить за межі доказування і по суті своїй представляється якісно своєрідною. Спільність доводів і доказів є вельми ефемерною, та констатується тільки в доктринальній площині. Поширення на доводи окремих елементів правового регулювання доказування вимагає нормативного встановлення підстав та

меж, оскільки пов'язане із обмеженням суб'єктивних прав осіб, що беруть участь у справі, та встановленням для них додаткових обов'язків.

Виокремлення доведення як розумової діяльності та її наслідків (С.Я. Фурса, Т.В. Цюра) є логічно суперечливою операцією, оскільки загрожує позбавленням інших складових процесу розумової природи. Коментована позиція, незважаючи на наділення доведення самостійним предметом, насправді жорстко пов'язує доведення із доказуванням, не пояснюючи процесуальної суті тих доводів, котрі існують поза процесом доказування.

На нашу думку, доводи та докази поєднує те, що обидві ці категорії є включеними до процесуального регулювання поняттями формальної логіки, що підкоряються, перш за все, своїм внутрішнім сутнісним законам існування і розвитку, які не можуть бути змінені за рішенням законодавця. За допомогою правових норм можна регулювати обсяг використання цих процесів та надавати їм правового значення або позбавляти такого. Разом з тим, доводи і докази представляються різними явищами за своїм функціональним впливом в процесі розгляду і вирішення цивільної справи судом. Для доводів характерна спрямованість на переконання, в той час, як докази містять потужний інформаційний (пізнавальний) момент. Доводи представляють собою вищий рівень обробки інформації, оскільки вони передбачають встановлення зв'язку між обставинами та тим чи іншим варіантом поведінки суду. Тому доводи є аргументами на користь того чи іншого вирішення судом усієї справи чи окремого процесуального питання.

На нашу думку, доводи представляють собою висловлені у встановленій формі аргументи, спрямовані на переконання суду шляхом вказівки на наявність зв'язку між певними обставинами та тим чи іншим характером рішення, яке належить прийняти суду. Відповідно, доводи не можуть «включатися» в режим доказів, а вимагають власного регулювання, котре б враховувало їх природу та функціональну спрямованість. Варто прийняти до уваги універсальність доводів, котрі знаходять собі місце під час усього процесу розгляду і вирішення справи і на цій підставі виробити певні уніфіковані підходи. Разом з тим, ті моменти, в яких доводи набувають ключового значення, як то доводи касаційної скарги, заслуговують на поглиблене наукове дослідження та правову регламентацію.

Доводи касаційної скарги мають своїм призначенням переконання касаційного суду в необхідності визначити долю оскарженого судового акту у відповідності із клопотанням скаржника (скасувати чи змінити). Основним предметом, навколо якого формуються доводи касаційної скарги, є судові рішення. Разом з тим, в якості опосередкованого предмету виступає весь розгляд справи, істотні недоліки якого втілюються в рішенні та впливають на його оцінку. Критеріями побудови доводів є вимоги до судових актів, якими в законі названі законність і обґрунтованість.

Процесуальне законодавство передбачає правила поведінки касаційного суду при встановленні тих чи інших дефектів судового рішення. Можливі порушення вимог до судового рішення згруповано за характерними ознаками та встановлено модель повноважень касаційного суду в тому чи іншому випадку. Отже, доводи виконують роль логічного містка між дійсним (оскарженим судовим актом) та бажаним (клопотанням скаржника).

В площині доводів знаходиться припущення скаржника про порушення норм закону при постановленні судового рішення. Підстави, з якими закон пов'язує скасування чи зміну рішення, є абстрактними конструкціями, які отримують змістовне

наповнення завдяки доводам скаржника. Встановлення незаконності чи необґрунтованості судового рішення пов'язане із значною кількістю оціночних понять (істотне порушення; обставини, що мають значення для справи; поважність причин тощо) які конкретизуються наведеними у скарзі доводами.

Наступним моментом, котрий вирішується за допомогою доводів скарги, є аргументація необхідності внесення коректив в рішення. Адже міститься в законі норма про те, що не може бути скасоване правильне по суті і справедливе рішення з одних лише формальних міркувань (ч. 2 ст. 337 ЦПК України). Окремі порушення процесуальних норм не спричиняють необхідності в корегуванні рішення. Отже, доводи касаційної скарги стосуються істотності наявних дефектів, необхідності їх усунення, рівня незаконності оскарженого судового акту.

Сутність існування доводів як окремого елемента касаційної скарги полягає в їх дії по встановленню зв'язку між іншими складовими: характеристиками судового процесу та судового акту – допущеними судом порушеннями і наслідками у вигляді скасування чи зміни судового акту. Викладення тільки обставин, з якими пов'язується вірогідна незаконність рішення, без вказівки на їх значення для висновку у справі, в більшості випадків є недостатнім для досягнення результату в касаційній інстанції. Доводи касаційної скарги надають їй такої якості як обґрунтованість.

Таким чином, доводи касаційної скарги представляються поняттям, досить широким за своїм змістом. Доречно зауважити, що Європейський суд звертає увагу на різноманіття доводів та аргументів, котрі сторони можуть викласти в суді, та на допустимість певної свободи розсуду при виборі аргументів в конкретній справі та прийняття доказів, представлених сторонами [20]. Очевидно, що суд касаційної інстанції повинен зважено відноситися до доводів скаржників і не може вдаватися до спростування явно непридатних аргументів. Однак, іншою крайністю є теза про те, що суд може як приймати доводи сторін до уваги, так і ігнорувати їх [21, с. 5, 11]. Урахування доводів сторін не може бути поставлене в повну залежність від судового розсуду.

Отже, для того, щоб та висновок про обґрунтованість касаційної скарги (що тягне відкриття касаційного провадження) чи необґрунтованість (що обумовлює відмову у відкритті касаційного провадження), був об'єктивним та справедливим, оцінка її доводів вимагає встановлення певних орієнтирів та критеріїв оцінки. Така оцінка має попередній характер, оскільки відбувається в межах скарги та доданих до неї матеріалів без з'ясування обставин справи. Звичайно, повний висновок про обґрунтованість скарги може дати суд тільки за наслідками перегляду справи. Попередня оцінка доводів обмежується дослідженням, аналізом самої скарги та викладених в ній міркувань і включає в себе, перш за все, з'ясування вагомості, логічності, послідовності, переконливості самих аргументів по формі. Попередня оцінка стосується спроможності наведених доводів спричинити той результат, на який спрямовано в апеляційній скарзі. Тому одним із критеріїв оцінки касаційної скарги як явно необґрунтованої є зазначення в ній доводів, неспроможних призвести до бажаного для скаржника результату навіть в разі, якщо вони знайдуть підтвердження в ході перегляду справи. Саме такий підхід реалізується в процесуальному законодавстві Франції. Отримавши скаргу, судді Касаційного суду Франції звертають увагу на те, чи має скаржник шанс на перемогу. «Якщо шансів немає, то суддя відмовляє у її задоволенні, щоб не витрачати час і гроші громадянина» [22].

Певні можливості оцінки доводів скарги розкриваються при співставленні її тексту з

оскарженим актом. Перш за все, це дає можливість в значній мірі переконатися в наявності тих недоліків акту, про які зазначено в скарзі. Наприклад, якщо скаржник стверджує про те, що судом не дано оцінки тим чи іншим обставинам, не мотивована та чи інша позиція, однак в рішенні містяться відповідна оцінка чи мотивація. За межами попередньої оцінки скарги, в сукупності з оскарженим актом, перебувають ті випадки, коли скаржник зазначає про порушення в ході процесу, які безпосередньо не відображені в судовому рішенні: вирішення справи з порушенням норм процесуального права, неповне з'ясування обставин справи, невірне тлумачення судом встановлених фактів тощо. Порушення такого роду не можуть бути підтвержені чи спростовані без залучення справи або додаткових матеріалів. Отже, явно необґрунтованою може вважатися скарга, яка містить посилання на недоліки судового акту, яких насправді немає.

При з'ясуванні поняття «явно необґрунтована скарга» має бути відображена специфіка обсягу втручання касаційної інстанції в оскаржені рішення, який обмежено правильним застосуванням норм матеріального чи процесуального. Згідно вимог ст. 335 ЦПК України, під час розгляду справи в касаційному порядку суд не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими. Отже, якщо доводи скарги є такими, що вимагають встановлення нових обставин або оцінки доказів, вони свідчать про явну необґрунтованість скарги.

Таким чином, касаційна скарга є явно необґрунтованою, якщо доводи, викладені в ній: в неспроможності призвести до бажаного для скаржника результату навіть в разі, якщо вони знайдуть підтвердження в ході перегляду справи; стосуються недоліків судового акту, яких насправді немає; потребують встановлення нових обставин або оцінки доказів. На підставі цих положень слід сформулювати правила допуску скарги до касаційного провадження, виокремивши самостійну норму про відмову у відкритті касаційного провадження в зв'язку з явною необґрунтованістю касаційної скарги.

Разом з тим, зауважимо, що одних тільки законодавчих змін явно недостатньо для підвищення ефективності касаційної інстанції та цивільного судочинства взагалі. Основна робота покладається на Вищий спеціалізований суд України, який має в своїй практиці уникати формального підходу до вирішення касаційних скарг. Мотивування відмови у відкритті касаційного провадження є надзвичайно важливим. Суд касаційної інстанції повинен ґрунтовно мотивувати свої акти, будучи прикладом для нижчих судів. Ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження має давати ґрунтовне пояснення того факту, що доводи скаржника не можуть спричинити відкриття касаційного провадження. Широка судова дискреція у вирішенні питання про явну необґрунтованість скарги, неможливість уникнення оціночних понять і категорій підвищує рівень належної мотивованості зазначеної ухвали. Доводи касаційної скарги та мотивація рішення про відмову у відкритті касаційного провадження перебувають між собою в тісному зв'язку. Оптимізація роботи касаційної інстанції повинна включати в себе як підвищення вимог до обґрунтованості касаційних скарг, так і сумлінне виконання обов'язку мотивувати відмову у відкритті провадження касаційною інстанцією.

Виконання Вищим спеціалізованим судом України функції забезпечення правильного та однотайного застосування норм матеріального і процесуального права усіма судами загальної юрисдикції вимагає запровадження збалансованих правил допуску касаційних скарг до розгляду в касаційній інстанції. Перспектива регулювання підстав

відбору касаційних скарг представляється нам у використанні правової конструкції явно необґрунтованої касаційної скарги, котра передбачає попередню оцінку її доводів. На нашу думку, касаційна скарга має визнаватися явно необґрунтованою, якщо доводи, викладені в ній: неспроможні призвести до бажаного для скажника результату навіть в разі, якщо вони знайдуть підтвердження в ході перегляду справи; стосуються недоліків судового акту, яких насправді немає; потребують встановлення нових обставин або оцінки доказів.

«Процесуальні фільтри» допуску скарг в касаційній інстанції є одним із питань, що мають важливе значення в аспекті удосконалення процедури захисту цивільних прав та інтересів. Верховенство права, будучи імперативом розвитку вітчизняної правової системи, вимагає реалізації в конкретних механізмах, в тому числі і в цивільному судочинстві. Орієнтири і напрямки сучасного розуміння справедливості судочинства в значній мірі формуються практикою Євросуду, який виявляє основні проблеми, підкреслює значення найбільш актуальних питань. В світлі теми цієї статті варто відмітити, що диспозитивність захисту приватних прав, взаємна відповідальність сторін конфлікту і суду, мотивація процесуальних рішень традиційно знаходили місце в правових позиціях Суду, тим самим підкреслюючи свою важливість для справедливого судового захисту. Формування сучасних правил діалогу сторін і суду передбачає впорядкування та виведення на новий рівень аргументації в судовій діяльності, котра має дві сторони: мотиви судових рішень та доводи учасників процесу. Підвищення ролі доводів сторін, зокрема, при обґрунтуванні касаційної скарги, є необхідною умовою підвищення загального рівня мотивованості судових рішень. Виведення на якісно новий рівень аргументації в цивільному судочинстві є вимогою його сучасного розвитку, заснованого не тільки на владі судового органу, але і на повазі, довірі та авторитеті суду.

Висновки. Всебічне та якісне урахування доводів скажника, викладених касаційній скаргі, представляється одним із положень, котре реалізує підвищення рівня аргументації в судовій діяльності, що є важливим напрямком впровадження верховенства права в цивільному судочинстві.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У подальшому потребують комплексного дослідження питання доводів на інших стадіях цивільного судочинства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глушенко С. В. Касаційне оскарження як конституційна засада перевірки судових рішень в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Глушенко Світлана Володимирівна; Академія адвокатури України. — К., 2010 — 23 с.
2. Гусаров К. В. Інстанційний перегляд судових рішень у цивільному судочинстві: автореф. ... дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Гусаров Костянтин Володимирович; НЮАУ. — Харків, 2011. — 35 с.
3. Лупеник Д., Сакара Н. Українська модель касаційного оскарження судових рішень у цивільних справах: проблеми та перспективи удосконалення (спрощення) // Право України. — 2008. — № 7. — С. 99 — 108.
4. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: монографія / [В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.]. — Х.: Харків юридичний, 2008. — 925 с.
5. Минченко Р. М. Особливості відкриття касаційного провадження та підготовки справи до розгляду в суді касаційної інстанції // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — С. 427 — 433.
6. Приходько А. И. Воспрепятствование разрешению дел в арбитражных судах: актуальные вопросы судебного применения. — М.: Волтерс Клувер, 2006. — 288 с.
7. Клименко О. Про деякі аспекти законодавчого забезпечення процесуальних гарантій касаційного

оскарження в цивільному та господарському судочинстві // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2013. — № 1. — С. 63 — 66.

8. Постановление Европейского Суда от 19 апреля 1994 г. по делу “Ван де Хюрк против Нидерландов” (Van de Hurk v. Netherlands), Series A, № 288, § 61 — URL : <http://europeancourt.ru/tag/spravedlivost-razbiratelstva/page/13/>

9. Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі : Науково-практичний посібник. (Серія: Процесуальні науки) — К. : Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2005. — 256 с.

10. Словник української мови: в 11 томах. — К. : Наукова думка. — Том 2, 1971. — 547 с.

11. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. — 4-е изд., дополненное — М. : ООО «ИТИ Технологии», 2007. — 944 с.

12. Цюра Т. В. Суб'єкти доказування та оцінки доказів у цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Цюра Таїса Василівна ; Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України. — Київ, 2005. — 24 с.

13. Коваленко А. Г. Комплексное исследование института доказывания в гражданском и арбитражном процессе : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15 / Коваленко Алла Георгиевна ; Санкт-Петербургский университет МВД России. — М., 2002. — 310 с.

14. Малышев К. Курс гражданского судопроизводства. — Т. 1. — 2-е изд., испр. и доп. — С.-Пб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1876. — 454 с.

15. Медведев И. Р. Объяснения сторон и третьих лиц как доказательство в гражданском процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Медведев Иван Риммович ; Ин-т з-ва и сравнительного правоведения при Правительстве РФ. — М., 2008. — 270 с.

16. Губин А. М. Институт кассационного пересмотра в арбитражном процессе: актуальные проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Губин Александр Николаевич ; Академия гос. службы при Президенте РФ. — М., 2004. — 173 с.

17. Юзefович В. Б. Доказательства и доказывание в арбитражном процессе : анализ правоприменительной практики. Выводы судебного юриста. — М.: Инфотропик Медиа, 2012. — 240 с.

18. Пучинский В. К. Признание стороны в советском гражданском процессе. — М. : Гос изд-во юрид. лит., 1955. — 98 с.

19. Треушников М. К. Судебные доказательства. — М. : Городец, 2004. — 272 с.

20. Постановление Европейского Суда по правам человека от 1 июля 2003 г. по делу «Суоинен (Suominen) против Финляндии». — URL : <http://europeancourt.ru/tag/spravedlivost-razbiratelstva/page/9/>

21. Елисеев Н. Г. Основные понятия доказательственного права // Законы России. — 2007. — № 1. — С. 4 — 12.

22. Секретар пленуму ВССУ Дмитро Луспенник: «Українська модель касаційного оскарження потребує удосконалення (спрощення)». — URL : http://sc.gov.ua/ua/podijj_za_2012_rik

